

РИЖЕНКО Наталія

 <https://orcid.org/0000-0001-7688-0268>

к. ю. н., доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
n.ryzhenko@knu.edu.ua

RYZHENKO Nataliia

 <https://orcid.org/0000-0001-7688-0268>

PhD (Law), Associate Professor
at the Department of International,
Civil and Commercial Law
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
n.ryzhenko@knu.edu.ua

АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ТА ДОДАТКОВІ ВИТРАТИ БАТЬКІВ ВІДНОСНО ДІТЕЙ

Висвітлено широке коло питань, присвячених визначенню проблем та перспектив удосконалення аліментних зобов'язань і додаткових витрат, які стягуються з того з батьків, хто проживає окремо від дитини. Актуальність дослідження зумовлена динамічністю судової практики щодо вирішення спорів про утримання дітей у судовому порядку, способів такого утримання, порядку стягнення аліментів та їх розміру, обставин, які враховуються при стягненні аліментів та доказів, що надаються на їх підтвердження, а також врахування зазначених вище обставин при стягненні додаткових витрат на дитину. Тому проведення аналізу проблем стягнення аліментів та додаткових витрат на дитину з визначенням шляхів їх вдосконалення набуває особливої актуальності. Дослідження має практичне значення для формування пропозицій щодо збирання та подання доказів у зазначеній сфері правовідносин при вирішенні спорів у судовому порядку. В основу цього дослідження покладено гіпотезу про те, що з розвитком цивільних відносин змінюються підходи до визначення способів і розміру аліментів на малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх дочку (сина), визначення поняття додаткових витрат на дитину, доказів, їх видів щодо підтвердження наявності або відсутності підстав для задоволення позовів у такій категорії справ. Для перевірки і підтвердження цієї гіпотези застосовано систему загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання. Залучення аналітичних методів, таких як дедукція, індукція, порівняння, дало можливість окреслити наявні правові проблеми щодо виконання аліментних зобов'язань та стягнення додаткових витрат на дитину. Системний підхід використано під час виявлення взаємозв'язків між окремими видами зазначених правовідносин. Формально-юридичний метод покладено в основу визначення деяких особливостей розгляду справ про стягнення аліментів і додаткових витрат на дитину в судовому

ALIMONY OBLIGATIONS AND ADDITIONAL PARENTAL EXPENSES REGARDING CHILDREN

A wide range of issues, dedicated to identifying the problems and prospects for improving alimony obligations and additional expenses that are charged to the parent who lives separately from the child have been highlighted. The relevance of the study is due to the dynamic nature of judicial practice regarding the resolution of disputes over child support in court, the methods of such maintenance, the procedure for collecting alimony and its amount, the circumstances that are taken into account when collecting alimony and the evidence provided to confirm them, as well as taking into account the aforementioned circumstances when collecting additional expenses for the child. Therefore, conducting an analysis of the problems of collecting alimony and additional expenses for a child, with the determination of ways to improve them, becomes particularly relevant. The study has practical significance for the formation of proposals regarding the collection and submission of evidence in the specified area of legal relations when resolving disputes in court. This study is based on the hypothesis that with the development of civil relations, approaches to determining the methods and amount of alimony for minor, underage, and adult daughters (sons), defining the concept of additional expenses for a child, as well as the types of evidence regarding the confirmation of the presence or absence of grounds for satisfying claims in such category of cases, are changing. To verify and confirm this hypothesis, a system of general scientific and special legal methods of cognition was applied. The involvement of analytical methods, such as deduction, induction, and comparison, made it possible to outline the existing legal issues regarding the fulfilment of alimony obligations and the collection of additional expenses for a child. A systematic approach was applied to identify the interconnections between individual types of these legal relations. The formal-legal method was used as the basis for determining certain features of considering cases on the collection of alimony and additional expenses for a child in court. Based on

порядку. На основі емпіричного методу досліджено правові позиції Верховного Суду щодо застосування норм права в аліментних зобов'язаннях і щодо додаткових витрат на дитину при вирішенні спорів зазначеної категорії судами першої та апеляційної інстанції. Метод прогнозування уможливив окреслити перспективи розвитку досліджуваної сфери правовідносин. Отримані у процесі проведеного дослідження результати підтвердили висунуту гіпотезу.

Ключові слова: аліменти, додаткові витрати, неповнолітні діти, повнолітні діти, договір між батьками, судовий порядок.

the empirical method, the legal positions of the Supreme Court on the application of legal norms in alimony obligations and on additional expenses for a child when resolving disputes of this category by the courts of first and appellate instances were investigated. The forecasting method made it possible to outline the prospects for the development of the studied area of legal relations. The results obtained in the course of the conducted research confirmed the proposed hypothesis.

Keywords: alimony, additional expenses, minor children, adult children, agreement between parents, court procedure.

Вступ

Питання утримання дітей завжди є актуальним у правовій площині, оскільки такі правовідносини існували та існуватимуть в усі часи. Однак з часом змінюються судова практика щодо вирішення спорів про утримання дітей у судовому порядку, способи такого утримання, порядок стягнення аліментів, їх розмір, обставини, які враховуються при стягненні аліментів, та докази, що надаються на їх підтвердження, а також стягнення додаткових витрат на дитину. Слід зазначити, що закон розрізняє позасудовий та судовий порядки стягнення аліментів, а також визначає окремі підстави для стягнення аліментів на малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх дітей. Також це дослідження присвячено особливостям стягнення аліментів на дітей, на повнолітніх дочку (сина) та стягнення додаткових витрат на утримання дитини.

Значний доробок у висвітленні окресленого кола питань належить вітчизняним ученим, зокрема Даценку (2021), Хорошенюк та Доценко (2021), Кацюбі та Конюховій (2019), Січку (2020).

Метою дослідження є визначення особливостей стягнення аліментів на неповнолітніх та повнолітніх дітей, а також додаткових витрат на неповнолітніх дітей, способів стягнення і подання доказів на підтвердження зазначених вимог.

В основу цього дослідження покладено гіпотезу про те, що з розвитком цивільних відносин змінюються підходи до визначення способів і розміру аліментів на малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх дочку (сина), визначення поняття додаткових витрат на дитину, доказів, їх видів щодо підтвердження наявності або відсутності підстав для задоволення позовів у такій категорії справ.

Нормативну базу становлять Сімейний кодекс України (2002), інші нормативно-правові акти та низка правових позицій Верховного Суду. Методологічною основою є загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання.

Для більш повного та всебічного висвітлення проблеми дослідження та задля реалізації поставленої мети статтю поділено на три частини.

У першій частині проаналізовано особливості стягнення аліментів на дітей, а саме способи та розмір аліментів, докази, що можуть бути подані у цій категорії справ, якщо питання утримання дитини потребує вирішення в суді, а також актуальні правові позиції Верховного Суду з цього питання.

Друга частина розкриває особливості стягнення додаткових витрат на дитину, а саме поняття та види додаткових витрат, особливості їх стягнення при перебуванні дитини з матір'ю за кордоном під час дії правового режиму воєнного стану, а також актуальну судову практику.

У третій частині йдеться про стягнення аліментів на повнолітніх дочку (сина), умови, за яких допускається стягнення аліментів після досягнення 18 років, докази, якими можуть бути підтверджені такі вимоги та правові позиції Верховного Суду в цій сфері правовідносин.

1. Стягнення аліментів на дітей до 18 років

Сімейний кодекс України (далі – СК України) у ст. 180 визначає, що батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття (Сімейний кодекс України, 2002).

Сімейне законодавство визначає, що аліменти можуть стягуватися в грошовій та натуральній формі. *Натуральна форма стягнення аліментів* полягає, наприклад, у наданні дитині вже куплених речей, продуктів, оплаті лікування чи інших послуг тим з батьків, хто проживає окремо від дитини. Така форма аліментів не є поширеною, оскільки визначитися з чітким обсягом таких аліментів подекуди складно, однак можливо. Як вбачається, якщо стягувати аліменти в натуральній формі в судовому порядку, то суд у своєму рішенні може чітко визначити перелік майна та послуг, за які має сплачувати той з батьків, хто проживає окремо від дитини, та передавати їх дитині, наприклад, щомісяця. Крім того, в позасудовому порядку шляхом укладення договору між батьками дитини можна визначити, яке саме майно та послуги надаватиме дитині протягом кожного місяця той з батьків, хто проживає окремо від неї. Умови договору, як і резолютивна частина рішення суду, можуть бути деталізовані, наприклад, якщо це одяг, взуття – то якої фірми чи якості мають бути ці речі, на який сезон, їхній склад тощо. Зазначений спосіб стягнення аліментів, вочевидь, може бути навіть більш вигідним тому з батьків, з ким проживає дитина, та самій дитині, оскільки з часом ціни на всі речі, продукти, послуги зростають, а сума аліментів у грошовій формі часто залишається незмінною або збільшується непропорційно до реальних цін. Відповідно, якщо аліменти будуть стягуватися в натуральній формі, той з батьків, хто проживає окремо від дитини, в будь-якому випадку повинен буде виконати свій обов'язок та придбати необхідні речі, продукти, послуги, що визначені в договорі чи рішенні суду, незважаючи на підвищення цін.

Проаналізувавши актуальну судову практику щодо стягнення аліментів у натуральній формі, з'ясовано, що жодної правової позиції Верховного Суду з цього питання немає. Фактично, як зазначено вище, такий спосіб стягнення аліментів не застосовується на практиці. Отже, питання стягнення аліментів у натуральній формі потребує подальших теоретичних досліджень та впровадження у практику.

Щодо грошового способу стягнення аліментів – такий спосіб є найпоширенішим у застосуванні.

Частиною 3 ст. 181, ст. 182, ч. 5 ст. 183 СК України визначено, що за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина; при визначенні розміру аліментів суд враховує: 1) стан здоров'я та матеріальне становище дитини; 2) стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; 3) наявність у платника аліментів інших дітей, непрацевдатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; 3⁻¹) наявність на праві власності, володіння та/або користування у платника аліментів майна та майнових прав, у тому числі рухомого та нерухомого майна, грошових коштів, виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, корпоративних прав; 3⁻²) доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працевдатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів; 4) інші обставини, що мають істотне значення. Розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Мінімальний рекомендований розмір аліментів на одну дитину становить розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку і може бути присуджений судом у разі достатності заробітку (доходу) платника аліментів. Суд не обмежується розміром заробітку (доходу) платника аліментів у разі встановлення наявності у нього витрат, що перевищують його заробіток (дохід) і щодо яких таким платником аліментів не доведено джерело походження коштів для їх оплати; той із батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина, має право звернутися до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше ніж десять прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину (Сімейний кодекс України, 2002).

Як видно зі змісту ст. 182 СК України, при визначенні розміру аліментів суд враховує чимало факторів щодо матеріального становища,

доходу та способу життя того з батьків, хто проживає окремо від дитини та з кого мають стягуватися аліменти.

У цьому контексті хочемо звернути увагу на докази у такій категорії справ. Найпоширенішими є докази саме стосовно суми заробітку (доходів) платника аліментів, а саме довідки, декларації тощо. Однак, як вбачається, судам слід ретельно досліджувати спосіб життя платника аліментів, тобто чи відповідає він тій сумі заробітку (доходів), про які зазначає відповідач у справі про стягнення аліментів. На жаль, досить поширеним є явище отримання заробітної плати в так званих "конвертах", тобто офіційно особа отримує мінімальну заробітну плату, а насправді ця сума є вищою у десятки разів, або платник аліментів займається бізнесом і свідомо занижує свої доходи, уникаючи сплати податків, і, відповідно, розмір аліментів також не відповідає реальним доходам. У такому випадку інтереси дитини нівелюються і сума аліментів є значно нижчою від реального заробітку (доходу) платника аліментів.

Верховний суд у своїй постанові від 29 червня 2022 року у справі № 596/826/21-ц (провадження № 61-3738св22) сформував таку правову позицію: "... міжнародні норми закріплюють, що в кожному з питань, які стосуються дітей, всі органи мають керуватися принципом найкращих інтересів дитини. У питаннях щодо аліментів, майнового утримання дитини тощо цей принцип також є застосовним, тому суди зобов'язані його враховувати" (Справа № 596/826/21-ц, 2022).

Отже, вочевидь, з розвитком соціальних мереж суди мають брати до уваги також електронні докази у вигляді огляду сторінок у соціальних мережах відповідачів у справі про стягнення аліментів. Досить часто саме в соціальних мережах транслюється велика частина життя людини, зараз це так званий тренд. Це можуть бути відпустки, покупки, відпочинок на вихідних. Досліджуючи в сукупності ці обставини, суд матиме можливість дійти об'єктивного висновку про реальний спосіб життя платника аліментів та його спроможність сплачувати аліменти в достатньому розвитку для гармонійного розвитку дитини.

Слід зазначити, що аліменти у грошовій формі можуть також стягуватися в позасудовому порядку, а саме:

- за договором про утримання дитини (дітей), що укладений між батьками та нотаріально посвідчений;
- за заявою того з батьків, хто не проживає з дитиною за місцем роботи, місцем виплати пенсії, стипендії, про відрахування аліментів на дитину з його заробітної плати, пенсії, стипендії у розмірі та на строк, які визначені у цій заяві;
- шляхом самостійного вирахування тим з батьків, хто не проживає з дитиною, частки зі свого доходу та перерахування на рахунок того з батьків, хто проживає з дитиною. Як правило, тут платник аліментів дотримується положень про частки, які пропонує СК України, а саме у розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї

третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів. Однак, якщо платник аліментів обирає такий спосіб утримання дитини, обов'язково слід вказувати у призначенні платежу, що це аліменти на утримання дитини – прізвище, ім'я, по батькові та дата народження. В іншому випадку, якщо той з батьків, з ким проживає дитина, в майбутньому подасть позов до платника аліментів про їх стягнення за минулий період, а у платежах, які вносилися платником аліментів, будуть відсутні такі призначення платежу, сплачені кошти не будуть зараховані як аліменти у разі невизнання цього стороною позивача.

При розрахунку заборгованості зі сплати аліментів виконавець має враховувати лише ті платежі, призначення яких дає змогу ідентифікувати грошові кошти як аліменти. Такого висновку дійшов Верховний Суд у своїй постанові від 05 серпня 2025 року у справі № 390/2379/24 (провадження № 61-7389св25) (Справа № 390/2379/24, 2025).

2. Стягнення додаткових витрат на дитину

Статтею 185 СК України визначено, що той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо). Розмір участі одного з батьків у додаткових витратах на дитину в разі спору визначається за рішенням суду, з урахуванням обставин, що мають істотне значення. Додаткові витрати на дитину можуть фінансуватися наперед або покриватися після їх фактичного понесення разово, періодично або постійно (Сімейний кодекс України, 2002).

Тобто сімейне законодавство визначає фактично два способи стягнення додаткових витрат на дитину: по факту їх понесення у певному розмірі чи наперед у визначеному (або добровільно між батьками, або судом) розмірі.

У контексті цього дослідження слід приділити увагу питанню, що ж становлять додаткові витрати. З практики, особливо під час розгляду справ такої категорії судами, позивачі досить часто відносять до додаткових витрат на дитину ті витрати, які насправді мають покриватися аліментними платежами.

Верховний Суд, переглядаючи справи цієї категорії, визначає та тлумачить, які саме із заявлених вимог є додатковими витратами на дитину та чому. Однак, з огляду на динамічність та постійний розвиток суспільних відносин, сформулювати вичерпний перелік таких витрат, що є саме додатковими, фактично неможливо.

Зокрема, Верховний Суд у своїй постанові від 31 січня 2020 року у справі № 484/2230/17 (провадження № 61-1460св18) дійшов висновку, що, вирішуючи питання щодо розміру коштів, які підлягають стягненню на

додаткові витрати, необхідно враховувати, в якій мірі кожен із батьків зобов'язаний брати участь у цих витратах, з огляду на матеріальне та сімейне становище сторін та інші інтереси й обставини, що мають істотне значення. У випадку коли матеріальне становище батьків не дозволяє забезпечити повну оплату додаткових витрат, вони можуть бути компенсовані лише частково (Справа № 484/2230/17, 2020).

Ураховуючи зазначені обставини, суд визначає розмір додаткових витрат на дитину, зумовлених особливими обставинами, одному з батьків у твердій грошовій сумі.

Наявність таких додаткових витрат має довести особа, що заявляє позовні вимоги про їх стягнення. Ці кошти є додатковими, на відміну від коштів, які отримуються одним з батьків на утримання дитини.

Аналіз наведеної норми закону дає підстави для висновку, що в окремих випадках за наявності особливих обставин, крім звичайних витрат на дитину, вимагаються додаткові. Розмір додаткових витрат повинен визначатися залежно від передбачуваних або фактично понесених витрат на дитину.

Це положення стосується особливих обставин, приблизний перелік яких надається зазначеною статтею. До таких особливих обставин закон відносить насамперед випадки, коли дитина, яка перебуває на утриманні батьків, потребує додаткових витрат на неї у зв'язку з розвитком певних її здібностей або у разі якщо вона страждає на тяжку хворобу. Особливі обставини можуть бути зумовлені як негативними (хвороба), так і позитивними фактами (схильність дитини до музики, що потребує купівлі музичного інструмента, або до певного виду спорту, що вимагає додаткових матеріальних витрат, або дитина потребує оздоровлення та відпочинку біля моря чи на гірському курорті). Наявність таких особливих обставин підлягає доведенню особою, яка пред'явила такий позов (Справа № 484/2230/17, 2020).

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду України від 13 вересня 2017 року у справі № 749/106/17 (провадження № 6-1489цс17), постанові Верховного Суду від 17 травня 2018 року у справі № 643/11742/16-ц (провадження № 61-26879св18).

Також пропонується огляд останніх правових позицій Верховного Суду щодо визначення додаткових витрат на дитину:

- повна або часткова компенсація додаткових витрат на дітей забезпечується з урахуванням матеріального становища батьків (правова позиція Верховного Суду у постанові від 20 лютого 2018 року у справі № 127/16614/15-ц) (Справа № 127/16614/15-ц, 2018);
- придбання планшета не належить до додаткових витрат на дитину, викликаних особливими обставинами, які можуть бути стягнуті з одного з батьків на підставі статті 185 СК України (правова позиція Верховного Суду у постанові від 12 березня 2020 року у справі № 520/12681/17) (Справа № 520/12681/17, 2020);

- відшкодування одним із батьків половини вартості ремонту технічних пристроїв, половини вартості витрат на лікування, відвідування секцій та позашкільних закладів не є додатковими витратами у розумінні вимог СК України та охоплюється розміром аліментів, що стягуються з нього на утримання дитини на користь іншого з батьків (правова позиція Верховного Суду у постанові від 12 січня 2022 року у справі № 545/31115/19) (Справа № 545/31115/19, 2022);

- надання послуг з організації вступу до вищих навчальних закладів для здобуття професійної освіти, щодо підготовки документів для поїздки на навчання до навчального закладу за кордоном, вступу до навчального закладу за кордоном та консультації з цих питань є особливими обставинами, щодо яких передбачено стягнення додаткових витрат з батьків на утримання дитини відповідно до положень статті 185 СК України (правова позиція Верховного Суду у постанові від 12 січня 2022 року у справі № 640/15771/19) (Справа № 640/15771/19, 2022).

Отже, проаналізувавши зазначене вище, доходимо висновку, що додатковими витратами на дитину є ті витрати, що пов'язані з особливими обставинами та подіями, як-от хвороба, розвиток певних здібностей, проживання за кордоном у зв'язку з війною на території України.

Однак слід пам'ятати, що під хворобами не маються на увазі, для прикладу, сезонні захворювання чи незначні розлади здоров'я. Тут йдеться про стійкі розлади організму, що можуть призводити навіть до інвалідності.

Щодо розвитку здібностей дитини – в цьому випадку йдеться про системність занять дитини, певні досягнення, результати.

Той з батьків, хто заявляє такі вимоги, має довести необхідність таких витрат належними, достовірними, допустимими та достатніми доказами.

За станом здоров'я – це можуть бути медичні висновки, індивідуальні програми реабілітації, виписки з історії хвороб, довідки та інші документи.

Щодо розвитку творчих здібностей дитини – такі витрати можна довести, надавши суду довідку чи інший документ, що підтверджує відвідування дитиною того чи іншого гуртка, центру, програми концертів, грамоти та інші документи, що підтверджують витрати.

Станом на сьогодні актуальними можна вважати додаткові витрати на проживання дітей за кордоном, здебільшого з матір'ю, через війну в Україні. Однак віднесення таких витрат до додаткових слід розглядати в кожному випадку індивідуально, а саме – співмірність доходів батька з витратами, які просить стягнути мати дитини, що це саме за витрати, наприклад приватний дошкільний чи шкільний навчальний заклад, чи була альтернатива безкоштовного навчання дитини; вивчення мови – також чи є в місцевості, де проживає мати з

дитиною за кордоном, безкоштовні мовні курси. Слід враховувати, чи надавав батько згоду на виїзд дитини за кордон, безпекову ситуацію в регіоні, де проживала дитина в Україні, та умови її життя. На період дії правового режиму воєнного стану на території України при перетині державного кордону дитиною з одним з батьків нотаріально посвідчена письмова згода іншого не вимагається. Однак у контексті цього дослідження слід зазначити про згоду – чи то усну, чи то письмову – при наявності спору про порядок утримання дитини за кордоном, зокрема стягнення додаткових витрат на дитину.

3. Стягнення аліментів на повнолітню дитину

За правилами ст. ст. 198, 199 СК України, батьки зобов'язані утримувати своїх повнолітніх непрацездатних дочку, сина, які потребують матеріальної допомоги, якщо вони можуть таку матеріальну допомогу надавати; якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання й у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу. Право на утримання припиняється у разі припинення навчання. Право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів має той з батьків, з ким проживає дочка, син, а також самі дочка, син, які продовжують навчання; суд визначає розмір аліментів на повнолітніх дочку, сина у твердій грошовій сумі і (або) у частці від заробітку (доходу) платника аліментів з урахуванням обставин, зазначених у ст. 182 СК України. При визначенні розміру аліментів з одного з батьків суд бере до уваги можливість надання утримання другим з батьків, своїми дружиною, чоловіком та повнолітніми дочкою, сином (Сімейний кодекс України, 2002).

Верховним Судом за результатами перегляду справ цієї категорії сформувано такі правові висновки:

- витрати на навчання дітей після досягнення ними повноліття покладаються на обох батьків незалежно від того, з ким із них проживає дитина (правова позиція Верховного Суду від 21 лютого 2018 року у справі № 208/3075/16) (Справа № № 208/3075/16, 2018);
- стягнення аліментів на утримання повнолітньої дитини, що продовжує навчання, припиняються у зв'язку із закінченням навчання чи відрахуванням з навчального закладу, але не у зв'язку з канікулами (правова позиція Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 346/103/17) (Справа № № 346/103/17, 2019);
- вимоги про стягнення аліментів на користь повнолітніх дітей, які продовжують навчання, підлягають задоволенню тільки за наявності в батьків можливості надавати таку допомогу (правова позиція Верховного Суду від 19 червня 2019 року у справі № 666/1408/16-ц) (Справа № 666/1408/16-ц, 2019);

- стягнення аліментів на утримання дитини, яка продовжує навчання, є одним із способів захисту інтересів дитини, забезпечення одержання нею коштів, необхідних для її життєдіяльності, оскільки на період навчання вона не має самостійного заробітку та потребує матеріальної допомоги з боку батьків, які зобов'язані утримувати своїх повнолітніх дітей, що продовжують навчатися, до досягнення ними двадцяти трьох років. При визначенні розміру аліментів мають бути враховані вартість навчання, підручників, проїзду до навчального закладу, проживання за місцем його розташування. Також при визначенні розміру аліментів з одного з батьків суд бере до уваги можливість надання утримання другим із батьків, своїми дружиною, чоловіком та повнолітніми дочкою, сином (правова позиція Верховного Суду від 13 квітня 2021 року у справі № 308/4214/18) (Справа № 308/4214/18, 2021);
- законодавець не передбачив такої можливості, як зупинення нарахування аліментів, переривання сплати аліментів у певні періоди, зокрема коли повнолітня дитина безпосередньо не бере участі в освітньому процесі, а також звільнення платника аліментів від сплати аліментів на утримання повнолітньої дитини у зв'язку з продовженням нею навчання в період канікул, переходом на навчання на інший освітній рівень або до іншого навчального закладу, у т. ч. вступом до магістратури (правова позиція Верховного Суду від 10 квітня 2023 року у справі № 752/20152/16-ц) (Справа № 752/20152/16-ц, 2023).

Отже, норми чинного законодавства надають можливість стягнення аліментів на користь повнолітніх дітей, однак із застереженням щодо майнового стану батьків, а саме про наявність можливості у того з батьків, до кого пред'явлено позов, сплачувати такі аліменти. Крім того, обов'язковою умовою стягнення аліментів після досягнення повноліття дитиною є продовження нею навчання. Також законодавець встановлює верхню вікову межу, до якої можуть стягуватися аліменти, а саме до двадцяти трьох років. У справах зазначеної категорії позивачем може бути як сама повнолітня дитина, так і той із батьків, з ким проживають повнолітні дочка чи син. Доказами у такій справі можуть бути відомості про майновий стан того з батьків, з кого просять стягнути аліменти, а саме довідки, декларації чи інші види документів, що підтверджують доходи, відомості про наявність нерухомого та рухомого майна, відомості про наявність чи відсутність інших осіб, що перебувають на утриманні такої особи, інформація про стан здоров'я потенційного платника аліментів та інші. Також аліменти на користь повнолітньої дитини, яка продовжує навчання, можуть перераховуватися тим із батьків, з ким не проживає дитина в добровільному порядку.

Висновки

Проаналізувавши зазначений вище матеріал, зроблено такі висновки:

- стягнення аліментів у натуральній формі в судовому порядку передбачає визначення в тексті рішення суду переліку майна та послуг,

за які має сплачувати той з батьків, хто проживає окремо від дитини, та передавати їх дитині, наприклад, щомісяця;

- стягнення аліментів у натуральній формі в позасудовому порядку можливе шляхом укладення договору між батьками дитини, у якому буде зазначено, яке саме майно та послуги надаватиме той з батьків, хто проживає окремо від неї, дитині протягом кожного місяця;

- стягнення аліментів у натуральній формі, як вбачається, може бути навіть більш вигідним тому з батьків, з ким проживає дитина, та самій дитині, оскільки з часом ціни на всі речі, продукти, послуги підіймаються, а сума аліментів у грошовій формі часто залишається незмінною або збільшується непропорційно до реальних цін. Відповідно, якщо аліменти будуть стягуватися в натуральній формі, той з батьків, хто проживає окремо від дитини, в будь-якому випадку повинен буде виконати свій обов'язок та придбати необхідні речі, продукти, послуги, що визначені в договорі чи рішенні суду, незважаючи на підвищення цін;

- питання стягнення аліментів у натуральній формі потребує подальших теоретичних досліджень та впровадження у практику;

- при стягненні аліментів у грошовій формі, вочевидь, судам слід ретельно досліджувати спосіб життя платника аліментів, тобто чи відповідає він тій сумі заробітку (доходів), про які зазначає відповідач у справі про стягнення аліментів;

- з розвитком соціальних мереж суди мають брати до уваги також електронні докази у вигляді огляду сторінок у соціальних мережах відповідачів у справі про стягнення аліментів. Досить часто саме в соціальних мережах транслюється велика частина життя людини, зараз це так званий тренд. Це можуть бути відпустки, покупки, відпочинок на вихідних. Досліджуючи в сукупності ці обставини, суд матиме можливість дійти об'єктивного висновку про реальний спосіб життя платника аліментів та його спроможність сплачувати аліменти у достатньому розмірі для гармонійного розвитку дитини;

- якщо платник аліментів добровільно сплачує їх та вираховує їх розмір за відсутності рішення суду та виконавчого провадження, обов'язково слід вказувати у призначенні платежу, що це аліменти на утримання дитини – прізвище, ім'я, по батькові та дата народження. В іншому випадку, якщо той з батьків, з ким проживає дитина, в майбутньому подасть позов до платника аліментів про їх стягнення за минулий період, а у платежах, які вносилися платником аліментів, будуть відсутні такі призначення платежу, сплачені кошти не будуть зараховані як аліменти у разі невизнання цього стороною позивача;

- додатковими витратами на дитину є ті витрати, що пов'язані з особливими обставинами та подіями, як-от хвороба, розвиток певних здібностей, проживання за кордоном у зв'язку з війною на території України;

- віднесення до додаткових витрат на проживання дітей за кордоном, здебільшого з матір'ю, через війну в Україні слід розглядати

в кожному випадку індивідуально, а саме – співмірність доходів батька з витратами, які просить стягнути мати дитини, що це саме за витрати;

- слід враховувати, чи надавав батько згоду на виїзд дитини за кордон, безпекову ситуацію в регіоні, де проживала дитина в Україні, та умови її життя;
- норми чинного законодавства надають можливість стягнення аліментів на користь повнолітніх дітей, однак із застереженням щодо майнового стану батьків, а саме про наявність можливості у того з батьків, до кого пред'явлено позов, сплачувати такі аліменти;
- обов'язковою умовою стягнення аліментів після досягнення повноліття дитиною є продовження нею навчання;
- законодавець встановлює верхню вікову межу, до якої можуть стягуватися аліменти, а саме до двадцяти трьох років;
- у справах про стягнення аліментів на користь повнолітньої дитини позивачем може бути як сама повнолітня дитина, так і той з батьків, з ким проживають повнолітні дочка чи син;
- доказами у справах про стягнення аліментів на користь повнолітньої дитини можуть бути відомості про майновий стан того з батьків, з кого просять стягнути аліменти, а саме довідки, декларації чи інші види документів, що підтверджують доходи, відомості про наявність нерухомого та рухомого майна, відомості про наявність чи відсутність інших осіб, що перебувають на утриманні такої особи, інформація про стан здоров'я потенційного платника аліментів та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

Даценко, В. М. (2021). Сучасні тенденції забезпечення найкращих інтересів дитини у справах про стягнення аліментів. <i>Слово Національної школи суддів України</i> , 2(35), 112–126.	Datsenko, V. M. (2021). Modern trends in ensuring the best interests of the child in cases of alimony collection. <i>Word of the National School of Judges of Ukraine</i> , 2(35), 112–126.
Кацюба, К., & Конюхова, М. (2019). Виконання юридичного обов'язку батьків піклуватися про своїх повнолітніх дітей. <i>Підприємництво, господарство і право</i> , (6), 12–18.	Katsiuba, K., & Koniukhova, M. (2019). Fulfillment of the legal obligation of parents to take care of their adult children. <i>Entrepreneurship, Economy and Law</i> , (6), 12–18.
Постанова Верховного Суду 12 січня 2022 року. Справа № 640/15771/19 (2022). https://reyestr.court.gov.ua/Review/102562594	Supreme Court Resolution of January 12, 2022. Case No. 640/15771/19 (2022). https://reyestr.court.gov.ua/Review/102562594
Постанова Верховного Суду від 05 серпня 2025 року. Справа № 390/2379/24 (2025). https://reyestr.court.gov.ua/Review/129373461	Resolution of the Supreme Court of August 5, 2025. Case No. 390/2379/24 (2025). https://reyestr.court.gov.ua/Review/129373461
Постанова Верховного Суду від 10 квітня 2023 року. Справа № 752/20152/16-ц (2023). https://reyestr.court.gov.ua/Review/110749212	Resolution of the Supreme Court of April 10, 2023. Case No. 752/20152/16-ts (2023). https://reyestr.court.gov.ua/Review/110749212
Постанова Верховного Суду від 12 березня 2020 року. Справа № 520/12681/17 (2020). https://reyestr.court.gov.ua/Review/88449069	Supreme Court Resolution of March 12, 2020. Case No. 520/12681/17 (2020). https://reyestr.court.gov.ua/Review/88449069
Постанова Верховного Суду від 12 січня 2022 року. Справа № 545/31115/19 (2022). https://reyestr.court.gov.ua/Review/102562701	Supreme Court Resolution of January 12, 2022. Case No. 545/31115/19 (2022). https://reyestr.court.gov.ua/Review/102562701

Постанова Верховного Суду від 13 квітня 2021 року. Справа № 308/4214/18 (2021). https://reyestr.court.gov.ua/Review/96281790	Resolution of the Supreme Court of April 13, 2021. Case No. 308/4214/18 (2021). https://reyestr.court.gov.ua/Review/96281790
Постанова Верховного Суду від 20 лютого 2018 року. Справа № 127/16614/15-ц (2018). https://reyestr.court.gov.ua/Review/72489694	Supreme Court Resolution of February 20, 2018. Case No. 127/16614/15-ts (2018). https://reyestr.court.gov.ua/Review/72489694
Постанова Верховного Суду від 21 лютого 2018 року. Справа № 208/3075/16 (2018). https://reyestr.court.gov.ua/Review/72489489	Resolution of the Supreme Court of February 21, 2018. Case No. 208/3075/16 (2018). https://reyestr.court.gov.ua/Review/72489489
Постанова Верховного Суду від 23 січня 2019 року. Справа № 346/103/17 (2019). https://reyestr.court.gov.ua/Review/79516702	Resolution of the Supreme Court of January 23, 2019. Case No. 346/103/17 (2019). https://reyestr.court.gov.ua/Review/79516702
Постанова Верховного Суду від 29 червня 2022 року. Справа № 596/826/21-ц (2022). https://reyestr.court.gov.ua/Review/105110276	Resolution of the Supreme Court of June 29, 2022. Case No. 596/826/21-ts (2022). https://reyestr.court.gov.ua/Review/105110276
Постанова Верховного Суду від 31 січня 2020 року. Справа № 484/2230/17 (2020). https://reyestr.court.gov.ua/Review/87334291	Resolution of the Supreme Court of January 31, 2020. Case No. 484/2230/17 (2020). https://reyestr.court.gov.ua/Review/87334291
Постанова Верховного Суду від 19 червня 2019 року. Справа № 666/1408/16-ц (2019). https://reyestr.court.gov.ua/Review/82499520	Resolution of the Supreme Court of the Court of June 19, 2019. Case No. 666/1408/16-ts (2019). https://reyestr.court.gov.ua/Review/82499520
Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року, 2947-III (2002). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text	Family Code of Ukraine of January 10, 2002, No. 2947-III (2002). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text
Січко, Д. (2020). Сучасні проблеми правового забезпечення стягнення аліментів. <i>Південно-український правничий часопис. Проблеми цивільного та господарського права</i> , (1), 86–91.	Sichko, D. (2020). Modern problems of legal support for the collection of alimony. <i>Southern Ukrainian Law Journal. Problems of Civil and Commercial Law</i> , (1), 86–91.
Хорошенко, О., & Доценко, О. (2021). Окремі питання аліментних зобов'язань. <i>Право і суспільство</i> , (2), 51–57.	Khorosheniuk, O., & Dotsenko, O. (2021). Certain issues of alimony obligations. <i>Law and Society</i> , (2), 51–57.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор афілійований з установою, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів та редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автор не отримував прямого фінансування для цього дослідження.

Риженко, Н. (2026). Аліментні зобов'язання та додаткові витрати батьків відносно дітей. *Ius Modernum*, 1(142), 80–92. [https://doi.org/10.31617/3.2026\(142\)06](https://doi.org/10.31617/3.2026(142)06)

*Надійшла до редакції 29.10.2025.
Прийнято до друку 04.12.2025.
Публікація онлайн 12.03.2026.*